

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені Володимира Винниченка**

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АГРАРНОГО, ЕКОЛОГІЧНОГО І
ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА**

(шифр і назва навчальної дисципліни)

підготовки магістра
(назва рівня вищої освіти)

спеціальність/напрямок 262 Правоохоронна діяльність
(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____
(шифр і назва спеціалізації)

освітня програма Правоохоронна діяльність
(назва)

(шифр за ОПП **ОК 16 (НБП 2.1.2.4)**)

2018 рік

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Чернік С.Д., доцент кафедри державно-правових
дисциплін та адміністративного права,
кандидат історичних наук, доцент

Обговорено та рекомендовано до затвердження вченою радою факультету
історії та права

«30» серпня 2018 року, протокол № 1

Голова вченої ради факультету

(підпис)

Філоретова Л.М.
(прізвище, ініціали)

Програму схвалено на засіданні кафедри державно-правових дисциплін та
адміністративного права

Протокол № 1 від «28» серпня 2018 року

Завідувач кафедри

(підпис)

Соболь Є.Ю.
(прізвище, ініціали)

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Актуальні проблеми аграрного, екологічного і земельного права» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра напряму «262 Правоохоронна діяльність».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є положення актуальних проблем функціонування аграрних суб'єктів сільськогосподарської виробничої та пов'язаної з нею іншої діяльності, забезпечення екологічної безпеки, приналежності, використання, відтворення (відновлення) природних об'єктів та комплексів, охорони навколишнього природного середовища від шкідливого впливу забезпечення екологічної безпеки, приналежності, використання, відтворення (відновлення) природних об'єктів та комплексів, охорони навколишнього природного середовища від шкідливого впливу, володіння, користування, розпорядження та управління землею.

Міждисциплінарні зв'язки. Базою для засвоєння основних положень курсу «Актуальні проблеми аграрного, екологічного і земельного права» знання, які отримані студентами після вивчення таких дисциплін як: «Теорія держави і права», «Конституційне право», «Цивільне право», «Сімейне право», «Господарське право», «Трудове право», «Адміністративне право», «Фінансове право», «Податкове право».

Програма навчальної дисципліни складається з таких **розділів**:

1. Розділ 1.
2. Розділ 2.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Актуальні проблеми аграрного, земельного і екологічного права» є формування цілісного, системного уявлення про актуальні теоретичні проблеми аграрного, екологічного та земельного права, їх взаємозв'язку з теоретичними і практичними проблемами в межах інших галузей права (цивільне, адміністративне право тощо), а також здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі аграрного, екологічного і земельного права або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин та принципів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Основними завданнями навчальної дисципліни «Актуальні проблеми аграрного, земельного і екологічного права»:

- з'ясування особливостей сучасного етапу розвитку вітчизняної науки аграрного, екологічного і земельного права;
- розвиток умінь аналізувати, систематизувати, узагальнювати теоретичний матеріал;
- розвиток навичок роботи з нормативними актами, виявлення у них прогалин і колізій;
- навчання усного резюмування наукових статей і монографій і коментування прочитаного тексту;

- розвиток навичок аргументації своїх суджень щодо обговорюваної теми;
- навчання виокремлення професійно значущої інформації з тексту за фахом;

- розвиток вміннь здійснювати науковий пошук з проблематики курсу, виявляти і досліджувати актуальні проблеми теоретичного і практичного характеру, писати наукові тези з актуальних питань курсу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у магістра мають бути сформовані такі **компетентності**:

- уміння застосовувати набуті знання, вміння й навички з аграрного, екологічного і земельного права на практиці, здатність брати участь у розробленні та кваліфіковано застосовувати нормативно-правові акти в різних сферах правоохоронної діяльності, реалізовувати норми матеріального й процесуального права в професійній діяльності;

- здатність забезпечувати законність та правопорядок, безпеку особистості, суспільства, держави в межах виконання своїх посадових обов'язків;

- здатність виявляти та аналізувати причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень (проступків) у сфері аграрного, екологічного і земельного права, вживати заходи для їх усунення;

- здатність давати кваліфіковані юридичні висновки й консультації в конкретних сферах правоохоронної діяльності;

- здатність кваліфіковано здійснювати наукові дослідження в галузі правоохоронної діяльності;

- здатність ефективно здійснювати правове виховання, зокрема щодо охорони навколишнього природного середовища;

- здатність аналізувати, оптимізувати й застосовувати сучасні інформаційні технології під час вирішення професійних (наукових) завдань.

Програмними результатами навчання є:

- володіти навичками публічних виступів, дискусій, проведення занять з актуальних проблем аграрного, екологічного і земельного права;

- аналізувати умови і причини вчинення правопорушень у сфері аграрних, екологічних і земельних правовідносин, визначати шляхи їх усунення;

- вміти забезпечувати законність та правопорядок, захист прав та інтересів особистості, суспільства, держави з використанням оптимізованих методів й засобів забезпечення публічної безпеки і порядку в межах виконання своїх посадових обов'язків;

- вміти розробляти та кваліфіковано застосовувати нормативно-правові акти в різних сферах правоохоронної діяльності, реалізовувати норми матеріального й процесуального права в професійній діяльності;

- використовувати знання та вміння для надання кваліфікованих юридичних висновків й консультацій в конкретних сферах правоохоронної діяльності;

- здійснювати наукові дослідження в галузі правоохоронної діяльності;
- здійснювати правове виховання, зокрема щодо охорони навколишнього природного середовища;
- аналізувати, оптимізувати й застосовувати сучасні інформаційні технології під час рішення професійних (наукових) завдань.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин 4 кредити ЄКТС.

2.Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Розділ 1.

Тема 1. Актуальні проблеми загально-теоретичних засад аграрного, екологічного та земельного права

Поняття аграрного права як галузі права, науки та навчальної дисципліни. Співвідношення аграрного та інших галузей права України. Предмет аграрного права. Поняття і зміст аграрних правовідносин та їх класифікація. Об'єкти і суб'єкти аграрних відносин. Характеристика методів аграрного права. Принципи аграрного права. Поняття системи аграрного права, правові інститути. Поняття і система джерел аграрного права України, їх особливості.

Поняття та предмет екологічного права. Розмежування предметів аграрного та екологічного права Основні напрями державної екологічної політики. Проблеми реалізації екологічної функції держави. Методи екологічного права. Об'єкти та суб'єкти екологічного права. Принципи, функції та норми екологічного права. Система екологічного права. Поняття, види та загальна характеристика джерел екологічного права.

Поняття земельного права. Земельне право як наука і навчальна дисципліна. Предмет земельного права. Поняття та види земельних правовідносин. Суб'єкти, об'єкти та зміст земельних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення земельних правовідносин. Метод правового регулювання земельних відносин. Принципи земельного права. Система земельного права. Поняття, особливості та класифікація джерел земельного права. Основні напрямки розвитку земельного права на сучасному етапі.

Тема 2. Актуальні проблеми державного управління і контролю у сфері аграрних, земельних та екологічних відносин

Характеристика державно-правового регулювання сільського господарства. Форми і методи регулятивної діяльності державних органів у сільському господарстві. Система органів управління в АПК та їх повноваження.

Міністерство аграрної політики та продовольства України як основний орган з питань формування та забезпечення державної аграрної політики, продовольчої безпеки держави, державного управління у сфері сільського господарства, садівництва, виноградарства, харчової промисловості, рибного господарства, переробки сільськогосподарської продукції. Структура

Міністерства аграрної політики та продовольства України. Органи державного контролю та інспекції в АПК. Система органів державного контролю в АПК та їх компетенція.

Поняття, мета та види управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. Методи управління. Державне управління як найважливіший вид управління в екологічній сфері. Галузеве управління та його підвиди. Виробниче управління та його локальне значення. Громадське управління як вияв демократизації суспільства. Функції управління в екологічній сфері. Поділ функцій на загальні та спеціальні. Система державного моніторингу. Екологічна експертиза як одна з найважливіших функцій в сфері управління. Органи управління в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Державне управління і контроль за використанням та охороною земель. Поняття і завдання державного управління землями. Система органів державного управління в галузі використання і охорони земель та їх повноваження. Регіональні програми використання та охорони земель. Зонування земель. Землеустрій і землевпорядний процес. Порядок здійснення державного і самоврядного контролю за використанням та охороною земель. Моніторинг земель. Державний земельний кадастр.

Тема 3. Актуальні проблеми правового становища суб'єктів господарювання в АПК

Державні сільськогосподарські підприємства. Поняття, правові ознаки та види державних сільськогосподарських підприємств. Роль і місце державного сільськогосподарського підприємства в аграрному секторі економіки України. Особливості створення державного підприємства. Правовий режим його майна. Право господарського відання. Особливості господарської діяльності. Основні засади управлінської діяльності підприємства. Система органів управління. Правове становище директора (керівника). Правовий статус працівників державних сільськогосподарських підприємств.

Господарські аграрні товариства. Поняття, правові ознаки та види господарських аграрних товариств. Порядок та особливості утворення акціонерного товариства і товариства з обмеженою відповідальністю. Правовий режим майна товариств. Статутний та інші фонди товариств: їх призначення і порядок формування. Формування земельної ділянки господарських товариств. Принципи корпоративного управління. Органи управління товариством та їх посадові особи. Порядок припинення діяльності господарських товариств.

Сільськогосподарські кооперативи. Загальна характеристика сільськогосподарських кооперативів (виробничого та обслуговуючого). Особливості створення підприємств кооперативного типу. Правовий режим пайового та інших фондів підприємства. Особливості права власності на землю сільськогосподарського призначення зазначених суб'єктів господарювання. Система органів самоврядування в кооперативних

сільськогосподарських підприємствах. Право членства в сільськогосподарських кооперативах. Порядок виникнення і припинення членства. Права та обов'язки членів кооперативів.

Фермерське господарство. Порядок і умови створення фермерського господарства. Його правомочності як суб'єкта права власності на земельну ділянку. Правовий режим майна фермерського господарства. Правове регулювання трудових, соціальних відносин фермерського господарства. Державна підтримка фермерського господарства.

Особисте селянське господарство: суспільне призначення і загальна характеристика. Права та обов'язки членів особистого селянського господарства. Земельні правовідносини в господарстві. Майнові правомочності членів господарства. Державна підтримка особистого селянського господарства. Права та обов'язки членів господарства.

Тема 4. Актуальні проблеми правового регулювання здійснення окремих видів сільськогосподарської діяльності

Поняття, сутність та специфіка правового регулювання здійснення сільськогосподарської діяльності.

Правове регулювання племінної справи у тваринництві (інститут племінної справи у тваринництві; інститут ветеринарної медицини; бджільництва; рибництва; птахівництва; молочарства). Правове регулювання бджільництва. Правове регулювання виробництва рибної продукції. Правове регулювання ветеринарної медицини. Охорона прав на сорти рослин. Правове регулювання насінництва. Правове регулювання захисту рослин (інститут насінництва; охорони прав на сорти рослин; захисту рослин; регулювання вирощування наркотичних рослин; льонарства та коноплярства; садівництва, виноградарства й хмелярства тощо).

Основні принципи правового регулювання сільськогосподарської діяльності.

Тема 5. Актуальні проблеми права власності на землю та землекористування.

Право власності на землю. Загальна характеристика права власності на землю. Поняття і зміст права власності на землю. Форми права власності на землю. Право державної власності на землю. Право комунальної власності на землю. Право приватної власності на землю.

Суб'єкти права власності на землю. Право власності на землю громадян. Право власності на землю юридичних осіб. Право власності на землю держави. Право власності на землю іноземних держав. Спільна власність на землю. Спільна сумісна та спільна часткова власність на землю.

Порядок та підстави виникнення права власності на землю. Порядок безоплатної передачі (приватизації) земельних ділянок громадянам. Набуття права на земельну ділянку за давністю користування. (набувальна давність). Перехід права на земельну ділянку при переході права на будівлю і споруду. Придбання земельних ділянок на підставі цивільно-правових угод. Продаж земельних ділянок на конкурентних засадах. Підстави припинення права

власності на земельну ділянку. Викуп земельних ділянок для суспільних потреб. Примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності. Права власників земельних ділянок. Обов'язки власників земельних ділянок.

Право користування землею. Загальна характеристика права постійного землекористування. Права та обов'язки землекористувачів. Порядок та підстави припинення права постійного землекористування. Припинення права землекористування за бажанням землекористувача. Припинення права землекористування у примусовому порядку.

Правове регулювання оренди землі. Поняття та юридичні ознаки оренди землі. Зміст договору оренди земельної ділянки. Зміна, припинення, поновлення договорів оренди землі. Форма договору оренди земельної ділянки. Особливості оренди земель державної та комунальної власності. Правове регулювання орендної плати. Суборенда земельної ділянки. Права землекористувачів. Обов'язки землекористувачів.

Розділ 2.

Тема 6. Актуальні проблеми правового режиму земель сільськогосподарського та іншого призначення

Правовий режим земель сільськогосподарського призначення. Склад земель сільськогосподарського призначення. Особливості правового режиму зазначеної категорії земель. Право власності на землі сільськогосподарського призначення. Суб'єкти права власності на землю сільськогосподарського призначення.

Правовий режим земель житлової та громадської забудови. Правовий режим земель водного фонду. Правовий режим земель лісогосподарського призначення. Правовий режим земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення. Правовий режим земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення. Правовий режим земель оздоровчого та рекреаційного призначення. Правовий режим земель історико-культурного призначення.

Тема 7. Актуальні проблеми правової охорони та використання природних ресурсів

Поняття та види права природокористування. Принципи права природокористування. Право загального природокористування. Право спеціального природокористування. Суб'єкти та об'єкти права природокористування. Основні права та обов'язки природокористувачів. Підстави виникнення та припинення права природокористування.

Правова охорона та використання земель. Земля як об'єкт правової охорони та використання. Особливості правової охорони земель за категоріями. Основні права та обов'язки власників земель та землекористувачів. Правове регулювання використання та охорони земельних ресурсів.

Правова охорона і використання водних ресурсів. Води як об'єкт охорони та використання. Правове регулювання використання й охорони вод.

Види права водокористування. Суб'єкти та об'єкти права водокористування. Основні права і обов'язки водокористувачів. Державне управління і контроль у сфері використання та охорони водних ресурсів.

Правова охорона і використання надр. Надра як об'єкт охорони та використання. Право надрокористування та його види. Основні права і обов'язки надрокористувачів. Правова охорона надр. Державне управління і контроль в галузі вивчення, використання та охорони надр.

Правова охорона атмосферного повітря. Атмосферне повітря як міжнародний універсальний природний ресурс. Правове регулювання охорони атмосферного повітря. Управління і контроль у галузі охорони атмосферного повітря. Державний облік та моніторинг у галузі охорони атмосферного повітря.

Правова охорона і використання рослинного світу. Поняття та види природних рослинних ресурсів. Загальне використання природних рослинних ресурсів. Спеціальне використання природних рослинних ресурсів. Правова охорона рослинного світу. Зелена книга України. Управління і контроль у сфері охорони та використання рослинного світу. Державний кадастр рослинного світу.

Правова охорона і використання лісів. Ліси як об'єкт правової охорони та використання. Загальна характеристика лісового права України. Правове регулювання використання лісів. Основні права та обов'язки лісокористувачів.

Правова охорона і використання тваринного світу. Тваринний світ як об'єкт правової охорони та використання. Правове регулювання використання тваринного світу. Основні права та обов'язки користувачів об'єктами тваринного світу.

Тема 8. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної безпеки

Сучасний стан радіаційної безпеки в Україні. Поняття ядерної та радіаційної безпеки. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційний захист» – основний законодавчий акт в галузі регулювання радіаційної безпеки. Загальна характеристика законів України «Про поводження з радіоактивними відходами», «Про видобування та переробку уранових руд», «Про захист людини від іонізуючого випромінювання».

Санітарна безпека населення. Конституційні гарантії забезпечення права кожної людини на охорону здоров'я, безпечного для життя і здоров'я людини довкілля та санітарно-епідемічне благополуччя населення.

Основи законодавства України про охорону здоров'я, закони України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про якість і безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини» – основні нормативно-правові акти, що регулюють питання санітарної безпеки населення. Природно-техногенна безпека. Надзвичайні ситуації техногенного, природного і медико-біологічного характеру.

Тема 9. Актуальні проблеми правового режиму національної екологічної мережі України

Поняття правового режиму національної екологічної мережі як особливого об'єкта правового регулювання, охорони та використання. Склад і класифікація природних територій та об'єктів особливої державної охорони як ключових елементів національної екологічної мережі за чинним законодавством. Законодавство про національну екологічну мережу. Поняття, види та склад правовідносин у сфері формування національної екологічної мережі. Проблеми становлення та розвитку законодавства про національну екологічну мережу. Співвідношення законодавства про національну екологічну мережу з природоохоронним та екологічним законодавством.

Правові форми та види використання територій та об'єктів, які входять до національної екологічної мережі. Особливості реалізації права власності на території та об'єкти, які входять до національної екологічної мережі. Правові форми та види використання територій та об'єктів, які входять до національної екологічної мережі. Права громадян у галузі охорони і використання територій та об'єктів, які входять до національної екологічної мережі.

Особливості управління в галузі формування національної екологічної мережі. Система органів управління в галузі формування національної екологічної мережі та їх повноваження. Функції управління в галузі формування, охорони і використання національної екологічної мережі. Характеристика окремих функцій управління в зазначеній сфері: розробка державних програм у сфері формування національної екологічної мережі, організація створення і оголошення територій та об'єктів, які входять до складу національної екологічної мережі, ведення державних кадастрів, контроль за додержанням правового режиму, моніторинг, організація наукових досліджень та ін.

Юридичні критерії внесення окремих територій та об'єктів до складу національної екологічної мережі. Правовий режим окремих складових національної екологічної мережі: природних та антропогенних ландшафтів, полезахисних (природних) лісових смуг, природних об'єктів, що мають особливу наукову цінність, водно-болотних угідь міжнародного та загальнодержавного значення. Особливості правового режиму відновлюваних територій, що підлягають включенню до національної екологічної мережі.

Тема 10. Актуальні проблеми відповідальності за порушення аграрного, екологічного та земельного законодавства

Поняття, суб'єкти та об'єкти аграрних, земельних та екологічних правопорушень. Дисциплінарна відповідальність осіб, зайнятих у сільськогосподарському виробництві. Матеріальна відповідальність працівників сільськогосподарських підприємств. Майнова відповідальність за аграрні правопорушення. Адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення аграрного законодавства.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону та використання земель. Визнання угод щодо земель недійсними. Відшкодування

збитків, заподіяних в результаті порушення земельного законодавства. Особливості відповідальності за самовільне заволодіння земельною ділянкою.

Юридична відповідальність за порушення водного законодавства. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра. Юридична відповідальність за порушення атмосферного охоронного законодавства. Юридична відповідальність за порушення законодавства про рослинний світ. Юридична відповідальність за порушення лісового законодавства. Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ.

3.Рекомендована література

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (зі змінами). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.; *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 11. Ст.143.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. *Голос України*. 1997. 12 червня. № 102. С. 5.
3. Основні напрями державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 38-39. Ст. 248.
4. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994р. *Офіційний вісник України*. 2003. №49. Ст. 2552.
5. Про надра: Кодекс України від 27 липня 1994р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.
6. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 3-4. Ст.27.
7. Водний кодекс України від 6 червня 1995р. *Голос України*. 2004. № 3-8 січня.
8. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1991. № 41. Ст.546.
9. Про правовий режим територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 27 лютого 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 16. Ст.198.
10. Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16 червня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №34. Ст.502.
11. Про пестициди та агрохімікати: Закон України від 2 березня 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 14. Ст. 91.
12. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13.07.2000 р. *Голос України*. 2000. 3 вересня.
13. Про охорону земель: Закон України від 19. 06. 2003р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 29. Ст.1431.
14. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16 жовтня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 252.

15. Про рослинний світ: Закон України від 09 квітня 1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22-23. Ст. 198.
16. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 14. Ст. 97.
17. Про Червону книгу України : Закон України від 07 лютого 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 30. Ст. 201.
18. Про екологічну мережу України : Закон України від 24 червня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 45. Ст. 502.
19. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349
20. Про екологічний аудит : Закон України від 24 червня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. – 2004. – № 45. – Ст. 500.
21. Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 року. *Урядовий кур'єр*. 2003. № 158. 27 серпня.
22. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 липня 1997 року. *Голос України*. 1997. № 150. 13 серпня.
23. Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 року *Голос України*. 2003. 29 липня.
24. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15 травня 2003 року. *Урядовий кур'єр*. 2003. № 106. 11 червня.
25. Про оренду землі: Закон України від 6 жовтня 1998 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 46-47. Ст. 280.

Література

26. Аграрне право (оглядові лекції, нормативно-правові акти) / А. М. Статівка, В. Ю. Уркевич ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Юрайт, 2014. 351 с.
27. Аграрне право / В. П. Жушман [та ін.] ; за ред. проф. В. П. Жушмана, А. М. Статівки ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Х. : Право, 2010. 294 с.
28. Аграрне право України / В. М. Єрмоленко, О. В. Гафурова, М. В. Гребенюк, І. В. Горіславська, І. М. Заріцька, В. І. Курило, Т. С. Новак, Л. О. Панькова, Ю. С. Петлюк, О. Ю. Піддубний; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. К. : Юрінком Інтер, 2010. 608 с.
29. Анісімова Г. В. Екологічне право / Г. В. Анісімова, А. К. Соколова, Т. В. Григор'єва, А. П. Гетьман, С. В. Разметаєв; ред.: А. П. Гетьман; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Х. : Право, 2013. 431 с.
30. Балюк Г. І. Екологічне право України. Академічний курс : підручник / Г. І. Балюк, А. П. Гетьман, М. І. Єрофєєв, В. В. Костицький, Н. Д. Красіліч; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького, Київ. ун-т права. К. : Юрид. думка, 2008. 720 с.
31. Бондар Л. О. Екологічне право України / Л. О. Бондар, Н. С. Гавриш, А. Й. Годованюк, І. І. Каракаш, Т. Р. Короткий; ред.: І. І. Каракаш; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». О. : Фенікс, 2012. 775 с.
32. Заставська Л.П. Законодавче забезпечення державного

управління землями сільськогосподарського призначення. *Право та державне управління*. 2014. № 4. С. 133-138.

33. Захарченко О.В. Наукові основи сталого розвитку. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2015. Т. 21. № 4. С. 53-59.

34. Земельне право / за ред. проф. М. В. Шульги ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Х. : Право, 2013. 519 с.

35. Земельне право України / Г. М. Беженар [та ін.] ; ред. О. О. Погрібний, І.І. Каракаш ; Одеська національна юридична академія. К. : Істина, 2003. 446 с.

36. Земельне право України / Н. П. Барабаш, М. Я. Ващишин, В. І. Федорович ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Юрид. ф-т, Каф. труд., аграр. та екол. права. Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. 172 с.

37. Коваленко Т. О. Межі та сфери правового регулювання земельних відносин в Україн. *Держава і право. Серія : Юридичні науки*. 2015. Вип. 70. С. 185-197.

38. Кулинич П.Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні / П. Ф. Кулинич; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К. : Логос, 2011. 688 с.

39. Кулинич П.Ф. Принцип пріоритету права приватної власності на сільськогосподарські землі. *Часопис Київського університету права*. 2010. №2. С. 244-248.

40. Кулинич П.Ф. Публічно-правові та приватноправові засади земельного права України. *Судова практика*. 2010. №7. С. 7-14.

41. Кустовська О. В., Гринчук А. Ю. Про проблеми продажу права оренди на землі сільськогосподарського призначення. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2017. № 2. С. 52-57.

42. Кучеренко О. М. Огляд наукових праць з питання джерел земельного права. *Держава і право. Серія : Юридичні науки*. 2018. Вип. 80. С. 140-155.

43. Мілімко Л. В. Екологічне право України (загальна частина) / Л. В. Мілімко, О. В. Артеменко; Укр. держ. ун-т фінансів та міжнар. торгівлі. - Київ : Компринт, 2015. 284 с.

44. Носік В. Правове регулювання земельних відносин в умовах здійснення державно-приватного партнерства в Україні. *Актуальні питання публічного та приватного права*. Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2012. С.99-102.

45. Носік В. Правові засади володіння і користування земельними, рибними і лісовими ресурсами у контексті продовольчої безпеки. *Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи*. Харків:Оберіг, 2015. С.139-141.

46. Петрикін І.В. Використання земель сільськогосподарського призначення в умовах відсутності ринку землі. *Продуктивність агропромислового виробництва*. 2017. № 29. С.123-125.

47. Спіжова М.О. Ринок землі сільськогосподарського призначення в

Україні: сучасний стан та перспективи. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2018. № 1. С. 108-113.

48. Шуміло О. М. Екологічне право України. Особлива частина / О. М. Шуміло, І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, В. І. Книш, В. В. Шеховцов; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2014. 382 с.

Інформаційні ресурси:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main	Сайт Верховної Ради України(законодавство)
http://pravoua.com.ua/	Сайт журналу «Право України»
http://www.ligazakon.ua/	Головний правовий портал України
http://www.ccu.gov.ua	Сайт Конституційного Суду України
http://www.nbuv.gov.ua/	Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання: усні та письмові відповіді (тестові, контрольні, реферати); участь у дискусіях; самостійне опрацювання тем.